

О. В. Хареба,
здобувач
Державна наукова
сільськогосподарська
бібліотека НААН

УДК 635.1/8:635.63:635.63(477.51):93/94:631.527:631.53.02

Сортовивчення та особливості насінництва популяції Ніжинського огірка (*Cucumis sativus* L.) на дослідній станції «Маяк» ІОБ НААН

Наведено відомості про основні напрями науково-дослідної роботи з сортом огірка Ніжинський місцевий на дослідній станції «Маяк» ІОБ НААН за період з 1974 по 2010 рр. (сортовивчення та насінництво).

Ключові слова:

овочівництво, огірок, сорт, історія, сортовивчення, насінництво

Вступ. На території Ніжинського району Чернігівської області способом народної селекції було створено сорт огірка Ніжинський місцевий, який став еталоном за солювального типу. На основі цього сорту розвивався славнозвісний ніжинський огірковий промисел [1–6].

Селекційно-дослідна станція «Маяк» була створена в насінницькому радгоспі ім. Котовського в с. Крути Ніжинського району Чернігівської області за наказом Міністерства сільського господарства СРСР № 192 від 26 квітня 1974 рр. з метою вдосконалення технології механізованого вирощування і збирання насіння овочевих культур та кормових коренеплодів в районах Полісся УРСР. Від початку діяльності установи згідно з тематичними планами проводилася науково-дослідна робота із сортом огірка народної селекції Ніжинський місцевий щодо вивчення різноманітних аспектів, зокрема здійснювалися морфологічно-біометричний опис сортопопуляції, підтримання сорту в чистоті, селекційно-насінницька робота із сортом [7, 8].

Мета досліджень – вивчення історичних аспектів, узагальнення результатів за основними напрямками наукових досліджень,

проведених на ДС «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН У із сортом огірка Ніжинський місцевий.

Методика досліджень. Об'єкт досліджень: аналіз результатів науково-дослідної роботи з огірком. Предмет досліджень: сорт огірка народної селекції Ніжинський місцевий.

Матеріали з історії проведення досліджень із сортом огірка народної селекції Ніжинський місцевий на ДС «Маяк» ІОБ НААН в період з 1974 по 2010 рр. вивчено та узагальнено в результаті опрацювання наукових звітів, архівів, наукових джерел літератури та видань місцевої преси. На основі опрацьованих матеріалів проаналізовано результати досліджень з питань вивчення морфолого-біометричних особливостей сортопопуляції, обґрунтовано необхідність заходів зі збереження та підтримання чистоти сорту в сучасних умовах.

Результати досліджень. Сортовивчення популяції. Наприкінці ХХ ст. на дослідній станції «Маяк» ВНДІСНОК (з 1993 р. – дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН) за договором з ВНДІСНОК проводилися дослідження за темою «Розробити методи підтримуючої

селекції і первинного насінництва Ніжинських огірків» (Жовнер І. М. к.е.н., Петренко М. П н.с.). Робота проводилася за такими напрямками: відновлення еталону справжніх Ніжинських огірків, виявлення в сорті огірка Ніжинський місцевий різноманітних відхилень, вивчення передавання цих ознак у спадок, родинний добір та випробування родин Ніжинських огірків, виокремлення в них господарсько-корисних форм, вирощування суперелітного та елітного насіння. Основні дослідження з цієї тематики проводились у 1989–1990 рр. [9].

Необхідність відновлювальної, поліпшувальної та селекційної роботи з популяцією Ніжинського огірка в той час була зумовлена наслідками епіфітотії пероноспорозу. Постає проблема не лише підтримання популяції, а й збереження Ніжинського місцевого огірка як оригінального сорту взагалі. Крім того, спостерігалися негативні тенденції щодо чистоти сорту через порушення насінництва: вже тоді науковці, спеціалісти, практики відзначали, що Ніжинські огірки втрачали свою первісну якість, стрімко зростала кількість різноманітних домішок [10]. За морфолого-біометричними ознаками товар-

ного і насінневого плодів та інших органів рослини виявлено понад 70 різноманітних відхилень від описаного класичного сорту Ніжинський місцевий. У процесі досліджень цього питання на станції проведено значну роботу з опису популяції Ніжинських огірків.

Під час вивчення сорту огірка Ніжинський місцевий на ДС «Маяк» ВНДІСНОК аналізувалися такі ознаки: довжина та приріст гіпокотилію, довжина ніжки сім'ядолі, розмір, форма та період функціонування сім'ядолі, параметри листків та їхні розміри, будова інших частин рослини, насіннева продуктивність та ін.

Коренева система сорту Ніжинський місцевий досить сильно розгалужена, проникає на багатих ґрунтах, що добре прогріваються, на глибину понад 1 м. Розгалуження відбувається переважно в горизонтальному напрямі і основна частина коренів перебуває у верхньому шарі (до 20–25 см). Сорт характеризується здатністю до утворення додаткової кореневої системи. На початкових етапах росту коренева система сорту, як правило, слабо розвинена. Із проаналізованих 254 рослин слабо або середньо розвинена коренева система була у 233 рослин, або у 96,2%. Відповідно тільки 21 рослина (3,8%) мала сильно розвинену кореневу систему.

Сім'ядолі огірка сорту Ніжинський місцевий овальної форми, порівняно товсті, м'ясисті, з рівним краєм і центральною жилкою посередині. На краю сім'ядолі посередині помітна впадина. До моменту, поки не пішов у ріст перший справжній листок, центральна жилка на $\frac{1}{2}$ своєї довжини має біле забарвлення, дві бокові жилки повністю білі, пізніше білизна зникає.

Сім'ядолі в перші дні після сходів світло-зеленого забарвлення. Спочатку вони збільшуються в розмірах, потім ріст припиняєть-

ся. В сортопопуляції виокремлено рослини, що мали зелене забарвлення сім'ядоль. У результаті аналізу встановлено, що розмір і форма сім'ядоль у сорту неоднакова: скоростиглі рослини з дрібнішими плодами мали сім'ядолі меншого розміру, дещо вкорочені, тоді як пізньостиглі рослини мали сім'ядолі відповідно більшого розміру. Близько 25% рослин, що були проаналізовані, мали сім'ядолі завдовжки 30–40 мм, 38% рослин – від 41 до 50 мм, а довжину сім'ядоль понад 51 мм мали 37% оцінених рослин. За ознакою «ширина сім'ядоль» рослини проаналізованої популяції розподілилися таким чином: 9% рослин мали ширину сім'ядоль від 15 до 20 мм, 34% рослин – від 21 до 25 мм і 57% рослин мали ширину сім'ядоль понад 25 мм.

Отже, проаналізована сортопопуляція Ніжинських місцевих огірків мала у своїй структурі 25% скоростиглих, 34–38% середньостиглих та 37–57% пізньостиглих рослин.

Підсім'ядольне коліно огірка варіює від круглого до різко гранчастого. Довжина його неоднакова, значною мірою залежить від умов вирощування і коливається від 3 до 12 мм. Найбільш поширена довжина підсім'ядольного коліна становить від 5 до 7 см (близько 70% рослин в сортопопуляції).

За даними досліджень виявлено, що у рослин сорту Ніжинський місцевий гіпокотиль неоднаковий, також різна довжина сім'ядольного черешка.

На другий–третій день після появи сходів гіпокотиль у сорту огірка Ніжинський місцевий має довжину від 8 до 20 мм (частіше 15–18 мм), а через місяць росту він збільшується у 2–3 рази. Наприклад, із досліджених 212 рослин з 25.05.1990 р. по 26.06.1990 р. приріст до 1 см мали 4 рослини, до 2 см – 29 рослин, до 3 см – 85 рос-

лин, до 4 см – 75 рослин, до 5 см – 13 рослин, до 6 см – 6 рослин, до 7 см – 3 рослини. При дослідженні довжина найбільшого гіпокотилію серед оцінених рослин становила 7,8 см, а найкоротшого – 2 см.

За визначення взаємозв'язку довжини гіпокотилію і параметрів насіння, із якого вирощено рослину, а також довжини гіпокотилію і розмірів сім'ядоль чітко вираженої залежності між цими ознаками не встановлено.

Доведено зв'язок довжини сім'ядолі огірка з ростом і розвитком рослини. Так, чим коротші сім'ядолі, тим більше листків на рослині. Цим підтверджуються попередні висновки, що більш ранньостиглі рослини огірка мають укорочені сім'ядолі і менші за розміром листки. Чим довші сім'ядолі, тим довший основний пагін, а міжвузля має вкорочений вигляд, кількість бічних пагонів зменшується. Враховуючи той факт, що основний урожай у сорту Ніжинський місцевий формується на бічних пагонах, нами запропоновано під час створення селекційних ліній огірка Ніжинського сортотипу добирати рослини з укороченими сім'ядолями, а агрономам-практикам за огляду сходів огірка прогнозувати отримання раннього врожаю.

Під час опису сім'ядоль огірка встановлено, що у рослин зазвичай наявні дві сім'ядолі (із 242 описаних рослин тільки у трьох було виявлено по одній). Після появи сім'ядоль на поверхні ґрунту відзначається збільшення їхніх розмірів. У результаті фенологічних спостережень встановлено, що у 13,2% рослин сім'ядолі функціонують до 20 діб (період від появи сходів до відмирання сім'ядоль), у 81,4% рослин сім'ядолі відмирили в період 21–30 діб від появи сходів, і в період від 30 до 40 діб від появи сходів сім'ядолі відмирили у решти рослин, що були проаналізовані (5,4%).

В оціненій сортопопуляції із 204 рослин 34,3% мали довгі сім'ядолі, 24,5% – середні і 41,2% – короткі (відповідно 70, 54 та 84 рослини). За шириною сім'ядоль розподіл рослин такий: вузькі сім'ядолі (до 2,5 см) були у 44,8 рослин, широкі (понад 2,5 см) – у 55,2%.

За забарвленням сім'ядоль із 222 перевірених рослин 149 (67,1%) мали зелений колір, 41 рослина або 18,4% – темно-зелений і 32 рослини (14,5%) – світло-зелений.

Під час аналізу 468 рослин за формою сім'ядоль встановлено, що переважає еліпсоїдна – 332 рослини (70,9%), а також виявлено округло-еліпсоїдна та округлу форми (відповідно 98 і 38 рослин, або 20,9 і 8,2%).

Унаслідок проведених на ДС «Маяк» ВНДСІНОК досліджень встановлено, що на головному стеблі огірка сорту Ніжинський місцевий формується 20–30 справжніх листків. Листок зелений, середня довжина становить 22 см, ширина – 21,5 см. Листкова пластинка наближається до серцевидної, злегка розсічена на п'ять часток, середня частка злегка витягнута. Край листкової пластинки зубчастий. У межах однієї рослини форма листкової пластинки від першого листка до останнього стає більш розсіченою і зубчастою. Однак перший листок також не завжди однаково розсічений. Переважна кількість перших листків мають 20–40 зубчиків («зазубрин»). Листки головного стебла більші за розміром і мають менші вирізи, ніж листки на бічних пагонах.

У фазу появи першого справжнього листка листковий черешок має довжину 1–2 см, з ростом листка він збільшується. Перший листок, як правило, розміщений на 0,5–1,5 см від сім'ядоль. Наступні листки з'являються на відстані 0,5–1 см від попереднього, а потім міжвузля збільшуються до 5–9 см. За результатами спостережень відзначено, що перший листок огірка

з'являється у рослин неодноразово: описано його появу як через 5 діб, так і через 26 діб після появи сходів. На рослинах сорту Ніжинський місцевий в середньому від 36 до 45 листків, максимально їх налічували на одній рослині 70 штук.

Кількість зубців не залежить від розміру листка і кількості листків на рослині. Зі збільшенням кількості листків розмір їх зменшується, але прямої залежності при цьому не встановлено: у більшості рослин в період вегетації розміри листків, що з'являються, періодично змінюються. Очевидно це більше залежить від умов вирощування: догляду, підживлення та кліматичних умов – температурного режиму в певний період, забезпечення вологою тощо.

Переважають листки на рослині з'являються почергово. Однак часто спостерігається поява одночасно двох супротивних листків. Спостереження за такими рослинами показало, що вони на початкових етапах росту відстають від основної маси, зокрема наполовину менше формується листків, головне стебло вдвічі коротше, значно пізніше формуються бокові пагони (через 35 діб після сходів на таких рослинах бокові пагони були відсутні, у рослин з почерговим розміщенням листків у цей період бокових пагонів налічувалося 2 і більше). Крім того, довжина листкового черешка у таких рослин у середньому 2,7 см, тоді як в інших рослин – від 4,9 до 7,4 см. Очевидно, такі форми більш пізньостиглі. Довші листкові черешки відзначені у рослин з довгими сім'ядолями.

Частіше супротивне розміщення листків спостерігалось для третього і четвертого листків, рідше – для першого і другого. У рослин, в яких відзначено супротивне розміщення 3 і 4 листка, аналогічним чином розміщувалися також 7 і 8 листок, а у рослин із супротивним розміщенням 1 і 2 листка було су-

противне розміщення 5 і 6 листка. Під час огляду рослин на ДС «Маяк» ВНДСІНОК у 1990 р. виявлено рослину, в якій в нижньому кільці було 5 листків (такі рослини були описані і в 30-х роках ХХ ст.).

Опушення листків, особливо по жилках, густе, волоски безбарвні, тонші і м'якші, ніж на стеблі. Жилкування виражене сильно. Великих жилок 5 (за кількістю часток листка). Вони дуже розгалужуються. На верхньому боці листкова пластинка злегка вгинається по жилках, на нижньому боці жилки різко виступають над поверхнею. Довжина і ширина листкової пластинки першого справжнього листка частіше однакова (84–89% рослин), проте розміри значно коливаються від 20 до 100 мм.

Листковий черешок у сорту огірка Ніжинський місцевий сильно опушений, округлотиригранний, з борозенкою на боці, що прилягає до стебла. Довжина черешка коливається від 11 до 50 мм, товщина – від 1,5 до 6 мм. Листки відходять від пагона під кутами від 20 до 80°.

Стебло п'ятигранне, з борозенками на кожній грані, опушене безбарвними волосками. Довжина міжвузлів у різних частинах рослини неоднакова: найдовші міжвузля у середній частині стебла, найкоротші – в кінці пагона. Із пазух листків з'являються пагони першої та другої черги. Кількість і довжина бокових пагонів, як і довжина міжвузлів, сильно варіюють і залежать від умов вирощування. Рослини на насінневих ділянках мають меншу довжину головного і бокових пагонів, ніж на товарних плантаціях. Товщина головного пагона огірка сорту Ніжинський місцевий коливається від 4,2 до 9,6 мм. Приріст головного стебла за добу коливається від 1,08 до 2,22 см.

Довжина бокових пагонів коливається від 43 до 63 см, товщина – від 3,2 до 6,5 мм. Бокові пагони

відходять від головного стебла під кутом 35–90°.

Вусики у сорту огірка Ніжинський місцевий прості, тонкі, округлі, спіральні закручені. Частіше вусики з'являються в сьомому міжвузлі. Довжина вусиків коливається від 2,5 до 14,5 см, товщина 1–2 мм. На головному стеблі розміщується близько 59% вусиків, на бокових пагонах – 41%. На одній рослині налічується в середньому 13 вусиків, максимальна виявлена кількість – 28.

Огірок вступає в плодоношення на 45–60 добу після масових сходів. Вихід товарних плодів – 80%. Недолік сорту – плоди швидко жовтіють. Найбільш цінна фракція – корнішони 50–90 мм.

Довжина плодів 5–14 см, за несвоєчасного збирання вони переростають. Діаметр 3,5–5,0 см, маса 90–140 г. Забарвлення зелене, інколи світло-зелене, з білими смугами до 1/2–1/3 довжини плоду. Поверхня зеленця горбкувата, опушення чорне, складне. За формою, залежно від періоду обліку, плоди відрізняються. Під кінець плодоношення змінюється індекс форми плоду, збільшення довжини повільніше, ніж збільшення діаметра. В сортопопуляції можуть траплятися різноманітні форми плодів: конусоподібна, злегка конусоподібна, циліндрична, овальна тощо. Так, у результаті аналізу плодів за формою встановлено, що 52% плодів мали овальну та злегка овальну форму. У поперечному перерізі плоди сорту Ніжинський місцевий також були неоднорідними. Описано плоди з такими формами поперечного перерізу: округла, округло-тригранна, тригранна, тригранна з рубчиком, чотиригранна, неправильно овальна, комбінована. Переважали плоди (86%) тригранної з неглибокими і глибокими вздовжніми борозенками форми.

Білі смуги на плодах відзначені трьох видів: ледь помітні, роз-

пливчасті, добре виражені. При таманню сорту ознакою є розпливчасті смуги. Ніжинські огірки відрізняються від інших сортів невеликою насінневою камерою. Це одна з ознак, що робить їх неперевершеними в засолюванні.

Насінневий плід (насінник) у сорту Ніжинський місцевий коричневого забарвлення. Сітка велико- або середньо комірчаста. Середня вага нормально розвинутого насінника 400–450 г. Насінники, що розвинулися з перших плодів, можуть мати виродливу форму, що, однак, усувається за правильного ведення насінницької роботи: на насінневих ділянках потрібно провести перший збір плодів, поєднавши цю операцію із сортовою прочисткою.

У плодах огірка сорту Ніжинський місцевий досить часто відчувається гіркота, частіше – у плодах неправильної форми. Сприяють появі гіркоти (збільшенню кількості гірких плодів) такі чинники: зниження вологості ґрунту, збільшення впливу прямих сонячних променів на плоди, зниження температури ґрунту.

Форма насінниці продовгувата, видовжено-яйцеподібна, видовжено-овальна, насіння приплюснуте, із загостреними кінцями. Забарвлення насіння біле з жовтуватим відтінком; поверхня гладенька, блискуча. В одному плоді формується в середньому 150–300 насінин: із 442 насінників – у 330, або 74,6%. Найменша кількість насіння, яка була виділена з одного плоду, становила 32 шт., найбільша кількість – 436 насінин. Маса 1000 насінин 20–30 г [9].

Здійснені на ДСС «Маяк» ВНДІС-НОК дослідження з вивчення морфолого-біометричних ознак сорту огірка Ніжинський місцевий мають неабияку цінність, оскільки проведені в пік поширення в регіоні епіфітотії пероноспорозу, коли вирощування сорту у промислових масштабах було прак-

тично припинене. З цим матеріалом проводилась наукова робота (пошукові дослідження, первинне насінництво, безперервні добори відносно стійких проти пероноспорозу форм тощо) до 2009 р. включно (Петренко М. П., Позняк О. В.), відколи робота з відродження сорту на Дослідній станції «Маяк» ІОБ НААН та в інших науково-дослідних установах мережі НААН була відновлена на державному рівні [1, 2, 11–13].

Значну наукову цінність мають дослідження сорту Ніжинський місцевий 1929 р., так званого еталону [9]. Середній показник проаналізованих плодів водянки: довжина плоду – 88,62 мм; діаметр плоду – 33,16 мм; індекс плоду – 2,88; кількість горбиків на 1/3 плоду – 17,2.

На основі вивчення морфолого-біометричних ознак сорту запропоновано встановити еталон якості плодів сорту Ніжинський місцевий. Найбільш цінною фракцією вважалася колишня водянка, або корнішон. Довжина плоду 65–89 мм, (у 80-х роках ХХ ст. фракція 70–90 мм), діаметр – 3,3 см. Індекс форми плоду 2,88. У поперечному перерізі форма плоду тригранна з глибокими крутими борозенками, п'ятка і носик пригнуті, плід з малою насінневою камерою. Смуги на 1/3 частині плоду мають бути ясними і ясно-розпливчастими. Кількість горбиків на плоді – від 15 до 25, розмір горбиків від малого до середнього, за формою горбики тупоконічні і розпливчасті. Плоди мають помітну мармуровість. М'якуш плодів твердий і хрусткий [9].

Особливості насінництва. Вирощування оригінального, суперелітного та елітного насіння огірка сорту Ніжинський місцевий на ДС «Маяк» ІОБ НААН здійснювалося з 1974 р., тобто від дня заснування станції, до кінця 80-х років минулого сторіччя, після чого було припинене у виробничих масштабах

через епіфітотію пероноспорозу (несправжньої борошнистої роси). Проте з науковою метою роботи не припинялись до цього часу [1, 12, 13]. Упродовж всього періоду вирощування сорту Ніжинський місцевий керувались загально-прийнятною методикою, адаптованою до морфолого-біометричних і біологічних особливостей сорту (остання редакція затверджена НТР Чернігівської ОСГДС, протокол № 9 від 8.12.1988 р.). Від якості елітного насіння значною мірою залежить цінність насіння наступних репродукцій. Саме на цьому етапі насінництва проводяться заходи по збереженню господарсько-біологічних властивостей і якостей сорту. Виробництво елітного насіння передбачає: первинне насінництво, вирощування оригінального та елітного насіння.

Первинне насінництво здійснюється через індивідуально-родинний добір з використанням «методу половинок» для оцінки родин за потомством. Кількість родин, що підлягають оцінці, становить 500–800. Виділене насіння з кожного насінневого плоду аналізується і підлягає вибракуванню за кількісними і якісними показниками.

Насіння з індивідуально відібраних типових плодів розділяється на дві частини. Одна частина висівається в розсаднику випробування потомства першого року, а друга зберігається в резерві. За рослинами, вирощеними з першої частини насіння, що складається з 30 насінин, здійснюють оцінку родин на сортову чистоту, типовість, урожайність, а також інші господарсько-цінні показники. На кожні 10 родин висівається один стандарт, що є сумішшю елітного насіння урожаю кількох попередніх років.

У період вегетації в розсаднику випробування родин проводяться спостереження, вибракування та облік урожаю зеленця за фракціями, оцінка засолювальних якостей.

У результаті кожна родина характеризується за низкою сортових ознак. Родини, що характеризуються найбільшою кількістю виокремлених господарсько-цінних ознак, належать до типових для сорту.

Для отримання оригінального насіння (розсадник випробувань потомства другого року) використовують насіння резервних частин «половинок» від вихідних рослин, які отримали позитивну оцінку в розсаднику випробувань потомства першого року. Цей розсадник закладається на ізольованій ділянці. В розсаднику випробувань потомства другого року проводять оцінку родин за тими ж показниками, що і в розсаднику випробувань потомства першого року.

У період вегетації проводиться вибракування рослин: перше – перед цвітінням за формою куща і листків; друге – в період цвітіння за зав'яззю; третє – за сортовими ознаками зеленця; четверте – в період повної стиглості насінників за їхніми сортовими ознаками. Якщо в період вегетації в якійсь родині виявлено форми, які є відхиленням від основного сорту, рослину вибраковують з видаленням усіх рослин.

Найбільш типові та урожайні родини, що залишилися після вибракування, збирають, а отримане з них насіння об'єднують. На цьому етапі первинного насінництва отримують 5–6 кг насіння, яке використовують для вирощування супереліти. На посівах супереліти проводяться сортові та фітопатологічні прочистки, під час яких видаляють всі домішки і нетипові рослини, що мають відхилення від основного сорту. Апробація здійснюється у фазу масового формування зеленця та поодинокі появи насінників. Елітне насіння вирощують із суперелітного з використанням сортопрочисток, добору плодів за морфологічними ознаками та низкою господарсько-цінних ознак.

На елітних посівах проводять три сортові прочистки: перед початком цвітіння, в період цвітіння і в період формування зеленця.

Крім того, підтримання господарсько-цінних ознак та інших біологічних властивостей (особливостей) сорту за використання методів добору досягається у всіх ланках первинного насінництва, а саме: вирощуванням рослин на вирівняному агрофоні; видаленням нетипових, слаборозвинених, маловрожайних та уражених хворобами і понівечених шкідниками рослин; виключенням можливості механічного, а також біологічного засмічення іншими сортами через дотримання просторової ізоляції. Оцінка якості суперелітного і елітного насіння здійснюється вивченням їх в конкурсному сортовипробуванні.

Аналізуючи питання підтримання сортової чистоти сорту Ніжинський місцевий упродовж тривалого часу, можна зробити висновок, що найменші зміни у процесах виробництва тією чи іншою мірою впливали на сорт та зміну його якісних показників. Так, у 80-х роках ХХ ст. (ще до поширення епіфітотії пероноспорозу, або несправжньої борошнистої роси) знову постає проблема щодо якості плодів, які надходили на промислову переробку до Ніжинського консервного комбінату. Значна кількість плодів надходила з викривленнями і помітними потовщеннями, невідповідними стандарту (сортовим особливостям) співвідношеннями довжини і діаметра плоду тощо. Якщо спеціалісти консервного комбінату пов'язували цю негативну тенденцію переважно з неправильним застосуванням добрив, то науковці ДС «Маяк» наголошували на зміні якості плодів саме через погіршення самого сорту, через неналежне ведення первинного та елітного насінництва. Другою причиною називали те, що в зону

потрапили інші сорти огірка, спричинивши при цьому переzapилення з Ніжинським місцевим. У той час знову розглядалася версія про можливе свідоме підмішування в окремих господарствах до насіння сорту Ніжинський місцевий інших сортів, більш урожайних, з метою збільшення валового збору [10].

Аспекти правової охорони сорту в сучасних умовах. У 2005 р. сорт огірка Ніжинський місцевий зареєстровано в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України (Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду рослин в Україні № 177 /Запит № 000249 від 14.03.02 р.– № реєстрації Нац. каталогу UL 3700137) [14].

Важливим етапом у дослідженні сорту огірка Ніжинський міс-

цевий в сучасних умовах є його реєстрація в Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні. Це пов'язано з тим, що відповідно до чинного законодавства сорти, які не внесені до Реєстру, не можуть вирощуватись на території України [15, 16]. У 2009 р. до Державної служби з охорони прав на сорти рослин дослідною станцією «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН було подано Заявку на реєстрацію сорту і визнання станції його підтримувачем.

Згідно з повідомленням Держсортслужби № 2297 (лист № 7299 від 13.01.2010) за заявкою № 09035002 від 20.05.2009 ухвалено назва сорту огірка «Ніжинський місцевий» [17].

Висновки. З часу створення ДС «Маяк» ІОБ НААН – в установі проводилась науково-дослідна робота із сортом огірка Ніжинський місцевий щодо вивчення різноманітних аспектів, зокрема здійснювався морфологічно-біометричний опис сортопопуляції, сорт підтримувався у чистоті, проводилася селекційно-насінницька робота. У 2005 р. сорт огірка Ніжинський місцевий зареєстрований в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України. У 2009 р. до Державної служби з охорони прав на сорти рослин дослідною станцією «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН подана Заявка на реєстрацію сорту і визнання станції його підтримувачем.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- Петренко, М. П. Історія сорту огірка Ніжинський місцевий та проблеми його вирощування в сучасних умовах. / М. П. Петренко, О. В. Позняк. // Овочівництво і баштанництво: Міжвід. темат. наук. зб.-к. – Х., 2003. – Вип. 48. – С. 339–344.
- Петренко, М. П. Ніжинські огірки: минуле, сьогодення, майбутнє. / М. П. Петренко, О. В. Позняк. // Дім, сад, город. – К., 2003. – № 12. – С. 6–7.
- Позняк, А. Созданный народом. / А. Позняк, И. Жовнер, А. Скрипка. // Овощеводство. – К.: Юнивест Медиа, 2007. – № 2 (26) – февраль. – С. 38–43.
- Позняк, О. В. Ніжинський огірковий промисел на основі місцевого сорту: історичний аспект. / О. В. Позняк. // Історія освіти, науки і техніки в Україні: Матеріали п'ятої конф. молодих учених та спеціалістів (з нагоди 125-річчя створення Полтавського ін-ту АПВ ім. М. І. Вавилова УААН) 28 травня 2009 р./ УААН, ДНСГБ; редкол. В.А. Вергунов та ін. – К., 2009. – С. 152–154.
- Хареба, В. В. Історія ніжинського огірка. / В. В. Хареба, І. О. Федосій, О. В. Позняк. // Настоящий хозяин. – К.: ООО Издательство Деметра, 2009. – № 12 – С. 34–38.
- Хареба, О. В. Основні агротехнологічні напрями науково-дослідної роботи з сортом огірка Ніжинський місцевий на ДС «Маяк» ІОБ НААН. / О. В. Хареба. // Історія науки і біографістика. – К.: ДНСБ, 2011.– № 1 – 9 с.
- Онищенко, М. Дослідна станція «Маяк». / М. Онищенко. // Ніжин: Під прапором Леніна, 1976.– 11.11.1976 р.– № 179 (8662).– С. 2.
- Петренко, М. П. Аналіз розвитку огіркового промислу на основі сорту Ніжинський місцевий. / М. П. Петренко, О. В. Позняк. // Інф. листок. – Чернігів: ЦНТЕІ, 2007.– № 6. – 15 с.
- Жовнер, И. М. Разработаны методы поддерживающей селекции и первичного семеноводства Нежинских огурцов (по договору с ВНИИССОК). / И. М. Жовнер, М. П. Петренко. // Отчет ОСС «Маяк» о НИР за 1990 год. – Круты, 1990. – С. 176–220.
- Жовнір, І. Проблеми огіркового виробництва. / І. Жовнір, І. Дяченко. // Ніжин: Під прапором Леніна, 1985. – 18.01.1985 р. – № 13 (11194). – С. 2.
- Петренко, М. П. До питання збереження і дослідження сорту огірка Ніжинський місцевий в сучасних умовах. / М. П. Петренко, О. В. Позняк. // Екологізація сталого розвитку агросфери і ноосферна перспектива інформаційного суспільства: Тези доповідей Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених (1–2 жовтня 2009 р., ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, Харків). – Х.: Дільниця операт. друку ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, 2009. – С. 56.
- Петренко, М. Чи відродиться слава Ніжинських огірків? / М. Петренко, О. Позняк. // «Сільський час» 25.04.2003 р. – К.: ПК «Інтерекспресдруку», 2003. – № 31 (412). – С. 12.
- Позняк, О. Про Ніжинський огірок. / О. Позняк, М. Петренко. // Селянська присадибна газета, 5.02.2010 р. – Х.: ред. «Селянської газети», 2010. – № 6 (906) – С. 2.
- Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду рослин в Україні № 177. Огірок сорт «Ніжинський місцевий». / Петренко М. П., Жовнер І. М., Дяченко І. І. / Запит № 000249 від 14.03.02 р.– № реєстрації Нац. каталогу UL 3700137. – НЦГРРУ, 2005.
- Закон України від 2 серпня 2006 р. № 60-V «Про приєднання України до Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин». // Охорона прав на сорти рослин: офіц. бюл. – К.: Алефа, 2006. – Вип.3'2006, част. 1.– С. 62.
- Закон України «Про охорону прав на сорти рослин». // Охорона прав на сорти рослин: офіц. бюл. – К.: Арістей, 2007. – Вип. 4'2006, част. 1. – С. 61–87.
- Повідомлення № 2297 про ухвалення назви сорту рослин. // Лист № 7299 від 13.01.2010 р. – К.: Держсортслужба, 2010. – 1 с.